Journal of Research Methodology, Volume 13, Number 1 (January - April 2000)

วารสารวิธีวิทยาการวิจัย ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2543)

Results of Needs Assessment on School Environment of Secondary School Students : A Comparison between the Use of Photovoice and Focus Group Techniques*

Wisanu Sapsombat

ABSTRACT

The purposes of this research were (1) to study the results of the participatory needs assessment on school environment of secondary school students, using photovoice and focus group techniques, (2) to compare the consistency and priority of needs obtained from both techniques, and (3) to compare the characteristics of the participants after being empowered to use both techniques in needs assessment process and to study the opinions of the participants on the techniques. The case study was a school under the jurisdiction the Department of General Education, located in the south of Thailand. The participants were assigned into two groups. Each group consisted of 8 Mathayom Suksa Two students and 3 Mathayom Suksa Four students. Different techniques, photovoice and focus group techniques were used to conduct needs assessment in each of the two groups, respectively. The results of this study were as follows :

1. Most of the needs obtained by photovoice and focus group techniques were related to physical environment in the school : insufficiency and cleanness of the school building, classrooms, and materials, the problems of the rubbish and the disposal of rubbish.

2. The needs obtained from both techniques were as follows :

2.1 There were 46 needs obtained from photovoice technique and 25 from focus group technique. The consistency of the needs obtained from the two techniques were 21 items out of 50 (42%).

2.2 Based on the top ten needs obtained from both technique, only 4 needs were congruent.

3. The characteristics of the participants in the group process after being empowered to use both techniques in conducting needs assessment were not different. The participants in photovoice group were developed in terms of their problem solving ability and confidence, where as those in the focus group were developed in terms of their teamworking ability. The participants then proposed the needs to the school for further solution.

4. The participants in this study were satisfied with the use of photovoice and focus group as needs assessment tools.

* Thesis of Department of Educational Research, Chulalongkorn University under the advice of Assoc. Prof. Suwimon Wongwanich, Ph.D.

Journal of Research Methodology, Volume 13, Number 1 (January - April 2000)

วารสารวิธีวิทยาการวิจัย ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2543)

ผลการประเมินความต้องการจำเป็นด้านสภาพแวดล้อมโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษา: การเปรียบเทียบระหว่างการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม*

วิษณุ ทรัพย์สมบัติ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ประเมินความต้องการจำเป็นแบบมีส่วนร่วมด้านสภาพแวดล้อมโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียนโดยใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม (2) เปรียบเทียบความสอดคล้องของความต้องการจำเป็นและลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นระหว่างการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม (3) เปรียบเทียบผลของการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มด้านคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลังการได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคทั้งสองในการประเมินความต้องการจำเป็นและความคิดเห็นที่มีต่อการใช้เทคนิคโรงเรียนที่เป็นสนามวิจัยเป็นโรงเรียน ในสังกัดกรมสามัญศึกษาแห่งหนึ่งที่ภาคใต้ โดยมีผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการประเมินความต้องการจำเป็นจำนวน 2 กลุ่ม แต่ละกลุ่มประกอบด้วย นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 คน และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 คน ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมในแต่ละกลุ่มจะใช้เทคนิคที่ต่างกันในการประเมินความต้องการจำเป็นผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มส่วนใหญ่เป็นความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพในโรงเรียน เช่น ความสะอาดและความขาดแคลนอาคารสถานที่ ห้องเรียน ห้องประกอบ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ การทิ้งและการกำจัดขยะ

2. ความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มพบว่า

2.1 ความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพมีจำนวน 46 รายการ ส่วนความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มมีจำนวน 25 รายการ และมีรายการที่สอดคล้องกันจำนวน 21 รายการ คิดเป็น สัดส่วน 21/50 หรือร้อยละ 42

2.2 ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น 10 ลำดับแรกที่จัดเรียงโดยผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมจากทั้งสองเทคนิค มีรายการที่สอดคล้องกันจำนวน 4 รายการ

3. คุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งสองกลุ่มหลังจากได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคทั้งสองแบบในการประเมินความต้องการจำเป็นพบว่าไม่แตกต่างกัน ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของเทคนิคเสียงจากภาพได้รับการพัฒนาด้านความสามารถในการแก้ปัญหา/นำเสนอปัญหาและความกล้าแสดงออกมากที่สุด ส่วนผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของเทคนิคการสนทนากลุ่มได้รับการพัฒนาด้านการวางแผนร่วมกันทำงานภายในกลุ่มมากที่สุด และผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้นำความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินเสนอให้โรงเรียนรับรู้ เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจดำเนินการแก้ปัญหาต่อไป

4. ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมีความพึงพอใจในการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการประเมินความต้องการจำเป็น

---

* อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล ว่องวาณิช วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา ปีการศึกษา 2541

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประเมินความต้องการจำเป็น (needs assessment) เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น อันเป็นขั้นตอนแรกของการประเมินก่อนเริ่มดำเนินงานตามโครงการ เพื่อจะได้สนองตอบและสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ แนวคิดของการประเมินความต้องการจำเป็นเป็นการหาความแตกต่าง (discrepancy หรือ gap) ระหว่างสภาพปัจจุบัน (what is) กับสภาพที่มุ่งหวัง (what should be) (Kaufman and English, 1979; Witkin and Altschuld, 1995; Gilmore and Campbell, 1996) ความแตกต่างที่เกิดขึ้นจะบอกถึงสภาพปัญหาที่มีอยู่เป็นการสะท้อนให้เห็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข อันจะนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป Witkin และ Altschuld (1995) ได้กล่าวว่าการประเมินความต้องการจำเป็นที่ประสบความสำเร็จ ผู้ประเมินต้องคำนึงถึงคุณค่าและความจำเป็นที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ต้องเลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่มีความเหมาะสมโดยให้ความสำคัญกับผู้ที่เป็นเจ้าของความต้องการจำเป็น ระลึกอยู่เสมอว่าการประเมินความต้องการจำเป็นคือกระบวนการแบบมีส่วนร่วม (participatory process) และเป็นกระบวนการตัดสินใจ (decision-making process) ที่ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือเจ้าของความต้องการจำเป็นมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันวิเคราะห์สภาวการณ์ปัจจุบันว่ามีความต้องการจำเป็นในเรื่องใดบ้าง แล้วจึงนำเสนอความต้องการจำเป็นและวางแผนดำเนินงานเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่การออกแบบการประเมิน การประเมินความต้องการจำเป็น การรวบรวมและประมวลข้อมูล และใช้ข้อมูลที่ได้จากการประเมิน ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นรูปแบบของการประเมินความต้องการจำเป็นแบบมีส่วนร่วม (participatory needs assessment) ทำให้ได้ความต้องการจำเป็นที่ละเอียดลึกซึ้ง เป็นความต้องการจำเป็นที่แท้จริงมากที่สุด และทุกคนได้มีส่วนร่วมในการประเมินอย่างเต็มที่

นอกจากนี้ยังมีการนำแนวคิดสำคัญอีกประการหนึ่งมาใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น คือ การใช้กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่เจ้าของความต้องการจำเป็น (Robinson, 1991; Israel, 1993; Simonson and others, 1993; Olivier and others, 1995; Cook, 1997) ซึ่งเป็นลักษณะการประเมินที่ต้องอาศัยความร่วมมือและบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย บุคคลที่เป็นผู้เข้าร่วมในการประเมินจะเป็นผู้ได้รับการเสริมพลังอำนาจและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง มีอิสระในความคิดและการปฏิบัติตามความสามารถที่แท้จริงของตนเอง โดยมีผู้ประเมินซึ่งมีฐานะเป็นบุคคลภายนอกคอยให้คำแนะนำ ฝึกฝนอบรม สนับสนุน และอำนวยความสะดวก ทำให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถประเมินสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง และสามารถปรับปรุงแผนงานของตนโดยใช้รูปแบบการประเมินตนเอง (Fetterman, 1996)

จากการศึกษาพบว่าเทคนิคที่ใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐาน ส่วนใหญ่เป็นกระบวนการกลุ่ม (group process) โดยเฉพาะการใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (focus group technique) (Lanser, 1996; Pope, 1996; Andrew, 1997; McCormick and others, 1997; Watts and others, 1997; Emerson and Maddox, 1997; Gallagher, 1997; Hansen, 1997) เนื่องจากการสนทนากลุ่มเป็นวิธีการที่มีความเป็นธรรมชาติมากกว่าการสำรวจ (Morgan, 1993) และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมและผู้ดำเนินการมีปฏิสัมพันธ์โดยการเผชิญหน้ากัน (face-to-face interaction) ขั้นตอนการดำเนินการมีความยืดหยุ่นสูงและเป็นบรรยากาศที่สร้างสรรค์ (Gilmore and Campbell, 1996) การมีปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มทำให้เกิดพลวัตรของกลุ่ม (group dynamic)เพื่อไปกระตุ้นความคิดเห็นทั้งของตนเองและผู้อื่นออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจในขณะดำเนินการ ผู้เข้าร่วมสนทนามีโอกาสนำเสนอและส่งเสริมความคิดเห็นของตนเองมากกว่าวิธีการใช้แบบสอบถาม ทำให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดลึกซึ้ง กลุ่มมีโอกาสพูดคุยสนทนาซักถาม ถกประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ได้เรียนรู้แง่มุมของคนในกลุ่มด้วยกัน เกิดสภาวะการร่วมรู้สึกรับรู้ รับประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน (นิศา ชูโต, 2540)

นอกจากนี้ยังมีเทคนิคเสียงจากภาพ (photovoice) ซึ่งได้ถูกพัฒนาขึ้นโดย Wang และ Burris เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินความต้องการจำเป็น มีการเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีส่วนร่วมในการประเมินความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ของตนเอง (perceived needs) เป็นการประเมินที่อาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ต้องใช้ความร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน ผู้ประเมินจะร่วมกันกำหนดปัญหาและหาแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อมูลที่ได้จะเป็นสิ่งที่ทุกคนร่วมกันรับรู้และใช้ประโยชน์ และในขั้นตอนของเทคนิคเสียงจากภาพ ผู้ประเมินสามารถนำเสนอความคิดเห็น ระบุความต้องการ และแสดงทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัญหาหรือความต้องการจำเป็นด้วยเทคนิคทางภาพถ่าย (photographic technique) เป็นการนำภาพถ่ายที่สะท้อนถึงความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ของตนเองบันทึกมานำเสนอในการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม ซึ่งถือว่าการใช้ภาพถ่ายจะเป็นสื่อในการกระตุ้นและส่งเสริมความคิดของผู้เข้าร่วมสนทนาให้รับรู้และตระหนักถึงปัญหาได้อย่างชัดเจน (Wang and Burris, 1994,1997; Wang and others, 1996, 1998)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าทั้งการสนทนากลุ่มและเสียงจากภาพเป็นเทคนิคที่มีความเหมาะสมในการใช้เป็นเครื่องมือเพื่อทำการประเมินความต้องการจำเป็น เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือและการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน มีการเปิดโอกาสให้บุคคลร่วมกันระบุนำเสนอและสะท้อนปัญหาหรือความต้องการจำเป็นโดยใช้รูปแบบของกระบวนการกลุ่ม การมีปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มทำให้บุคคลสามารถสะท้อนและส่งเสริมความคิดเห็นของตนเองออกมาอย่าง

เต็มที่ ทำให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดลึกซึ้ง ต่างกันแต่เพียงเสียงจากภาพเป็นเทคนิคที่ใช้ภาพถ่ายเป็นตัวกระตุ้นความคิดของกลุ่มในการอภิปราย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดคำถามวิจัยที่น่าสนใจ คือ

1. ความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด และให้ข้อมูลที่มีความละเอียดลึกซึ้งเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

2. หลังจากมีการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคทั้งสองแบบในการประเมินความต้องการจำเป็น กลุ่มผู้เข้าร่วมมีคุณลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ อย่างไร

3. ผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการประเมินมีความคิดเห็นต่อผลของการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการใช้เป็นเครื่องมือประเมินความต้องการจำเป็นในด้านความยากง่ายในการปฏิบัติ ความพึงพอใจ และความเหมาะสมของเทคนิคอย่างไร

ในการศึกษาความต้องการจำเป็นที่ผ่านมาโดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก เช่น นักเรียน มักจะใช้แบบสอบถามที่ดำเนินการโดยตัวผู้วิจัยเอง ซึ่งจริง ๆ แล้วน่าจะมีการทดลองให้เด็กดำเนินการด้วยตนเอง โดยเฉพาะเด็กเล็ก ๆ ที่อาจจะมีข้อจำกัดในการสื่อสาร การแสดงความคิดเห็น เพราะตัวเด็กเองจะได้แสดงออกถึงความรู้สึก ความคิดเห็นและความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของตนเองออกมา มิใช่เกิดจากผู้วิจัยเป็นผู้จัดการหรือดำเนินการตามความต้องการของตนเอง อีกทั้งการให้เด็กได้แสดงออก มีอิสระในความคิด และมีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นการพัฒนาและส่งเสริมเด็กให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงนำเทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นที่เหมาะกับกลุ่มเด็กนักเรียน ซึ่งเป็นกระบวนกลุ่มที่เน้นการมีส่วนร่วม และเปิดโอกาสให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนเองโดยอิสระ คือเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มมาใช้ศึกษาความต้องการจำเป็นโดยให้นักเรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นเนื้อหาคือความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโรงเรียนเนื่องจากนักเรียนเป็นผู้เกี่ยวข้องโดยตรง เป็นการให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดของนักเรียน และทำการเปรียบเทียบลักษณะของความต้องการจำเป็นและผลจากการใช้เทคนิคจากเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม เพื่อทราบถึงจุดเด่นจุดด้อยในแต่ละเทคนิค ซึ่งจะมีประโยชน์ในการเลือกใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินความต้องการจำเป็นต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นด้านสภาพแวดล้อมโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียน โดยใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม

2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะความต้องการจำเป็นระหว่างการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม โดยมีประเด็นที่ศึกษาดังต่อไปนี้ (2.1) ความสอดคล้องของความต้องการจำเป็น (2.2) ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

3. เพื่อเปรียบเทียบผลของการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในประเด็นต่อไปนี้ (3.1) คุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลังจากมีการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคทั้งสองแบบในการประเมินความต้องการจำเป็น (3.2) ความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีต่อการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการประเมินความต้องการจำเป็นในด้านความยากง่ายในการปฏิบัติ ความพึงพอใจ และความเหมาะสมของเทคนิค

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม โดยใช้ประเด็นเนื้อหาเรื่องความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโรงเรียน ประกอบด้วยความต้องการจำเป็นด้านกายภาพ ความต้องการจำเป็นด้านวิชาการ และความต้องการจำเป็นด้านการบริหารและการจัดการ (กรมสามัญศึกษา, 2532) โดยมีผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมจำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 11 คน แต่ละกลุ่มประกอบด้วยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 คน ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกคนกำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2541 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งที่ภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

2. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะผลการประเมินความต้องการจำเป็นที่กำหนดโดยนักเรียน ซึ่งเป็นส่วนที่นักเรียนเกี่ยวข้อง ไม่ได้ศึกษาครอบคลุมถึงขั้นตอนการนำผลการประเมินไปใช้แก้ปัญหา เนื่องจากขั้นตอนดังกล่าวเป็นกระบวนการที่โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องรับผิดชอบและแก้ไขต่อไป

3. ตัวแปรที่ศึกษามีดังนี้ ตัวแปรต้น คือ รูปแบบของเทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็น ซึ่งแยกเป็นเทคนิคเสียงจากภาพ กับเทคนิคการสนทนากลุ่ม ตัวแปรตาม คือ (1) ลักษณะของความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโรงเรียน ได้แก่ ความสอดคล้องของความต้องการจำเป็นและลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นระหว่างการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการประเมินความต้องการจำเป็น และ (2) ผลของการใช้เทคนิค ได้แก่ คุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลังจากมีการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการประเมินความต้องการจำเป็น และความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีต่อการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการประเมินความต้องการจำเป็น

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้มีการศึกษาว่าคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งเป็นผลการประเมินตนเองจากทั้งสองเทคนิคนำไปปฏิบัติจริงมากน้อยเพียงใด เป็นเพียงการรับรู้ของตนเองว่าข้อมูลดังกล่าวมีความเป็นจริงและเชื่อถือได้

มโนทัศน์เกี่ยวกับเทคนิคเสียงจากภาพ (photovoice)

เทคนิคเสียงจากภาพเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลนำเสนอความคิดเห็น ระบุความต้องการจำเป็น และส่งเสริมแนวคิดหรือทัศนะของตนเองเกี่ยวกับปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยเทคนิคทางภาพถ่าย (photographic technique) โดยให้บุคคลบันทึกภาพจากเรื่องราวหรือเหตุการณ์ แล้วนำภาพถ่ายมานำเสนอเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาหรือความต้องการจำเป็นในช่วงการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม โดยถือว่าการใช้ภาพถ่ายมานำเสนอเรื่องราวหรือสภาพปัญหาจะเป็นตัวกระตุ้น และส่งเสริมความคิดของผู้เข้าร่วมเพื่อร่วมกันรับรู้และระลึกถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างชัดเจน (Wang and Burris, 1994, 1997; Wang and others, 1996) จุดมุ่งหมายหลักของเทคนิคเสียงจากภาพมี 3 ประการ (Wang and others, 1996; Wang and Burris, 1997) ประการแรก เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลสามารถบันทึก นำเสนอ พร้อมทั้งสามารถสะท้อนถึงความเข้มแข็งและสภาพปัญหาของชุมชน ประการที่สองเพื่อกระตุ้นให้บุคคลร่วมกันคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์องค์ความรู้ทางสังคมเกี่ยวกับสภาพปัญหาของชุมชนโดยการสนทนาและการอภิปรายกลุ่ม ซึ่งมีภาพถ่ายเป็นสื่อในการกระตุ้นความคิดของผู้เข้าร่วมอภิปราย และประการที่สาม เพื่อนำผลหรือข้อมูลที่ได้จากการอภิปรายกลุ่มไปกำหนดเป็นนโยบายการปฏิบัติ

พัฒนาการของแนวคิดเทคนิคเสียงจากภาพ

Wang และ Burris (1994, 1997) พัฒนาเทคนิคเสียงจากภาพมาจาก 3 แนวคิด ดังนี้ แนวคิดแรกเป็นการศึกษาแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment education) ของนักสุขศึกษาชาวบราซิลชื่อ Paulo Freire เริ่มจากให้บุคคลนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่สามารถพบได้ด้วยตนเอง Freire มีแนวคิดว่าควรให้บุคคลมีความเป็นอิสระในตนเอง สามารถที่จะเรียนรู้และกระทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากบุคคลจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเขาสามารถเรียนรู้มาจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นวิธีการหนึ่งที่จะให้บุคคลในชุมชนสามารถคิดวิเคราะห์วิจารณ์เกี่ยวกับสภาพของชุมชนได้ก็คือการจัดสนทนาร่วมกัน (dialogue approach) เพื่อร่วมกันคิดวิเคราะห์ กำหนดและระบุสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นวิธีการในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ทางสังคมโดยมีภาพถ่าย (visual image) เป็นสื่อช่วยในการนำเสนอ “สภาพความเป็นจริง” หรือ “สถานการณ์ปัญหา” (coded situation-

problem) ซึ่ง Freire (อ้างถึงใน Wallerstein and Bernstein, 1988) ได้เสนอรูปแบบพื้นฐานในการเสริมสร้างพลังอำนาจในการสนทนากลุ่มเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาสามารถคิดวิเคราะห์วิจารณ์จากสภาพปัญหาไว้ 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 การรับฟังสภาพของปัญหา (listening stage) เป็นขั้นตอนที่ให้สมาชิกทุกคนร่วมกันระบุปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 2 การสนทนาแบบมีส่วนร่วม (participatory dialogue stage) เป็นขั้นตอนที่ใช้ประเด็นเรื่องราวมาระบุลักษณะของปัญหาโดยมีอุปกรณ์ประกอบการสนทนาที่เรียกว่า 'รหัส' (code หรือ codifications) ช่วยให้การนำเสนอปัญหามีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในช่วงของการอภิปรายกลุ่มผู้ดำเนินการสนทนาหรือผู้อำนวยความสะดวก (facilitators) ต้องมียุทธวิธีในการตั้งประเด็นคำถาม เพื่อให้ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนามีการเลื่อนไหล Freire จึงได้เสนอแนวทางในการกำหนดประเด็นคำถามไว้ 5 ขั้น ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 บรรยายสิ่งที่เห็นและแสดงความรู้สึกที่เกิดขึ้น ขั้นที่ 2 ระบุถึงระดับของปัญหา ขั้นที่ 3 ร่วมกันเสนอประสบการณ์ที่เหมือนกันต่อสภาพปัญหา ขั้นที่ 4 ระบุสาเหตุของปัญหาที่ยังเป็นอยู่ และขั้นที่ 5 พัฒนาแผนงานในการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติ (action stage) เป็นขั้นตอนที่บุคคลนำผลการวิเคราะห์ปัญหาจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลในช่วงของการสนทนากลุ่มมาใช้ในสถานการณ์ที่เป็นจริง (real world) เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

แนวคิดที่สองเกี่ยวกับทฤษฎีความเป็นผู้หญิง (feminist theory) Maguire (อ้างถึงใน Wang and Burris, 1997) กล่าวว่าการวิจัยแบบมีส่วนร่วมมักประสบปัญหาเรื่องความลำเอียงทางเพศด้วยเหตุนี้ถ้ามีการใช้เทคนิคเสียงจากภาพก็สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ เพราะบุคคลใดก็ได้สามารถที่จะใช้กล้องถ่ายรูปสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ชาวชนบท ผู้ใช้แรงงาน หรือบุคคลที่ไม่มีความรู้ อ่านหรือเขียนหนังสือไม่ได้ ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้บุคคลเหล่านี้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อชุมชนของตนเองและสิ่งรอบข้างได้อย่างลึกซึ้ง และแนวคิดสุดท้ายเป็นแนวคิดของ Stryker เกี่ยวกับเรื่องของภาพถ่ายที่จัดทำไว้เป็นเอกสาร (documentary photography) โดยถือว่าภาพถ่ายที่จัดทำไว้เป็นเอกสารสามารถอธิบายให้เห็นสภาพความจริงที่เกิดขึ้นในสังคม และเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกทางสังคม (social conscience) ของบุคคลให้รับรู้เรื่องราวและระลึกปัญหาที่เกิดขึ้น

อุปกรณ์ที่ใช้ในเทคนิคเสียงจากภาพ

1. ผู้ดำเนินการ (facilitator) แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ผู้ดำเนินการที่เป็นบุคคลภายใน (insider facilitator) เกี่ยวข้องกับการบริหารงานในชุมชน เช่น ผู้นำท้องถิ่น ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น กับผู้ดำเนินการที่เป็นบุคคลภายนอก (outsider facilitator) อาจเป็นหัวหน้าหน่วยงานในระดับสูงของจังหวัด หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานในโครงการหรือแผน บทบาทของผู้ดำเนินการในกระบวนการของเทคนิคเสียงจากภาพจะต้องไม่แบ่งแยกกับผู้เข้าร่วมอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ผู้ดำเนินการอาจร่วมบันทึกภาพเพื่อนำมาแสดงเรื่องราวปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และผู้เข้าร่วมอาจเป็นผู้นำในการสนทนาและอภิปรายกลุ่มโดยตั้งประเด็นคำถามแก่ผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เข้าร่วมได้ถกปัญหาและแสดงความคิดเห็นได้อีกด้วย และที่สำคัญผู้ดำเนินการต้องส่งเสริม และสนับสนุนให้ผู้เข้าร่วมทุกคนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องจัดหาแหล่งข้อมูลเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย

2. ผู้เข้าร่วม (participants) หมายถึงกลุ่มของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับทุกขั้นตอนของการคัดเลือกภาพและกระบวนการในการวางแผนงาน ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ๆ หรือเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นและมีความสนใจต้องการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น

3. วัสดุและอุปกรณ์ประกอบในกระบวนการ ประกอบด้วยกล้องถ่ายรูป ฟิล์มถ่ายรูป แบตเตอรี่ แฟลช สมุดติดภาพ เครื่องฉายสไลด์ เป็นต้น

การใช้เทคนิคเสียงจากภาพในการประเมินความต้องการจำเป็นแบบมีส่วนร่วม

ขั้นที่ 1 การอบรมและฝึกฝนเทคนิคเสียงจากภาพ (photovoice training) ผู้ดำเนินการต้องฝึกฝนและอบรมให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้ความเข้าใจส่วนประกอบและการทำงานของกล้องถ่ายรูป วิธีการและขั้นตอนการถ่ายภาพ รูปแบบการถ่ายภาพ การเลือกเหตุการณ์และเรื่องราวในการถ่ายภาพ รวมทั้งการปฏิบัติตนที่เหมาะสมในการถ่ายภาพ เช่น บุคลิกภาพ การวางตัว การสร้างมิตรภาพที่ดีกับบุคคลและชุมชน

ขั้นที่ 2 การดำเนินการอภิปรายกลุ่ม (group discussion) จุดประสงค์ที่สำคัญของการจัดอภิปรายกลุ่มก็เพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมสามารถสะท้อนความคิดเห็น ระบุความต้องการจำเป็นโดยการนำภาพถ่ายที่บันทึกไว้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น แสดงความรู้สึกและหาแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วม (participatory analysis) มี 3 ขั้น คือ

3.1 การคัดเลือกภาพ (selecting) เป็นการเลือกภาพถ่ายที่เป็นปัญหาหรือความต้องการจำเป็นอย่างแท้จริงเพื่อใช้เป็นสื่อในการอภิปรายกลุ่ม จะต้องเป็นภาพที่สามารถสะท้อน ให้ผู้เข้าร่วมอภิปรายทุกคนมองเห็นและเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นได้รวดเร็วและชัดเจนที่สุด

3.2 การกำหนดกรอบความคิดจากภาพ (contextualizing) เป็นการบรรยายเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นประกอบภาพถ่าย ดังภาพตัวอย่างที่ 1

3.3 การประมวลและจัดหมวดหมู่ภาพ (codifying) เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้าร่วมช่วยกันแยกแยะเรื่องราวหรือความต้องการจำเป็นออกเป็น 3 มิติ (dimension) คือ (1) ประเด็นปัญหาซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไข (2) สาระสำคัญของปัญหา และ (3) ทฤษฎีในการปฏิบัติ ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์ ข้อมูลร่วมกันในช่วงการอภิปราย

จุดเด่นของเทคนิคเสียงจากภาพ (Wang and other, 1996; Wang and Burris,1997)

ประการแรก คือส่งเสริมให้ผู้วิจัยและผู้ปฏิบัติการได้รับรู้มุมมองหรือข้อคิดเห็นของบุคคลต่อปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง โดยใช้วิธีการประเมินความต้องการจำเป็นแบบมีส่วนร่วม หรือการประเมินแบบมีส่วนร่วม (participatory appraisal) ซึ่งข้อมูลหรือข้อความรู้ที่ได้มาจะเป็นปัญหาที่เป็นความต้องการจำเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง ประการที่สอง เป็นกระบวนการที่มีศักยภาพส่งเสริมให้บุคคลอธิบายความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ของตนเองโดยมีภาพถ่ายจากเหตุการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงมานำเสนอ ทำให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงออกถึงความรู้สึกและคุณค่าในเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ประการที่สาม สามารถยืนยันความคิดและทัศนียภาพของบุคคลต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้เป็นอย่างดี โดยที่บุคคลนั้นไม่ต้องมีความสามารถในการอ่านหรือการเขียน ประการที่สี่ สามารถดำเนินการได้ง่ายและสะดวก บุคคลสามารถบันทึกภาพจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามความคิดของตนเองได้ทันที โดยไม่ต้องมีผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิจัยคอยช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำ ประการที่ห้า ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินความต้องการจำเป็นและการปฏิบัติตามแผนงาน ทำให้ผู้เข้าร่วมมีความภูมิใจและรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานหรือโครงการ ประการที่หก ช่วยระบุเป้าหมายของแผนงานที่ปฏิบัติแก่บุคคลอื่นได้รับทราบในระหว่างการประเมิน และได้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์จากบุคคลที่พบเห็น ประการที่เจ็ด ช่วยส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้ประเมินทุกคนสามารถบรรยายและแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยการตั้งคำถามเพื่อเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ จากภาพถ่ายที่บันทึกมา และประการสุดท้าย สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายโดยการส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมกันอภิปรายปัญหาและหาแนวทางแก้ไขทั้งยังสร้างเสริมบทบาทการทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินให้สามารถประเมินความต้องการจำเป็นด้วยตนเอง

ภาพตัวอย่างที่ 1 การกำหนดกรอบความคิดจากภาพ

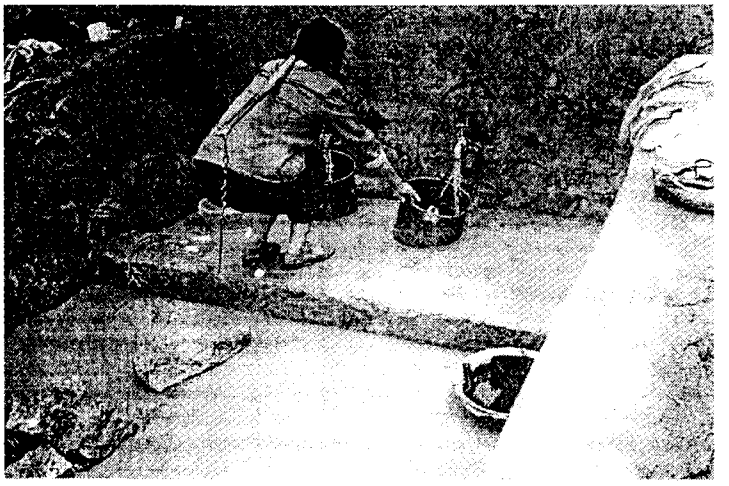

คำบรรยายภาพ "ปัญหาเรื่องน้ำดื่มเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูง น้ำใช้จะไม่ค่อยมีความสะอาดเท่าที่ควร จากภาพนี้ จะเห็นได้ว่าผู้หญิงคนนี้กำลังรองน้ำจากก๊อกน้ำของหมู่บ้าน ซึ่งมีเพียง 2 อัน เป็นการสูบน้ำมาจากบ่อเก็บน้ำโดยใช้เครื่องสูบน้ำไฟฟ้า และเมื่อเครื่องสูบน้ำในหมู่บ้านเสีย ชาวบ้านก็ไม่สามารถใช้น้ำจากก๊อกน้ำนี้ได้ ฉันถ่ายภาพนี้มาก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงความลำบากและความขัดสนเรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ในหมู่บ้านของฉัน"

ที่มา : Wang และ Burris, 1997: 381

จุดด้อยของเทคนิคเสียงจากภาพ

จากการนำเทคนิคเสียงจากภาพไปเป็นเครื่องมือประเมินความต้องการจำเป็นด้านสุขภาพอนามัยและการดำรงชีวิตในประเทศจีน พบว่ายังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ (Wang and Burris, 1997) ประการที่หนึ่ง สภาพทางการเมืองอาจส่งผลต่อการนำเสนอปัญหาหรือความต้องการจำเป็นของผู้เข้าร่วม ทำให้ผู้เข้าร่วมไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือแนวคิดของตนเอง ประการที่สอง การตัดสินด้วยเหตุผลของตนเอง (personal judgment) อาจเข้ามามีส่วนแทรกซ้อนในการนำเสนอประเด็นปัญหาต่าง ๆ เช่น การเลือกเรื่องราวในการบันทึกภาพ คุณลักษณะของบุคคลที่มาพิจารณาภาพถ่ายเพื่อใช้เป็นสื่อในการอภิปรายกลุ่ม การคัดเลือกภาพถ่ายที่เหมาะสมที่จะใช้เป็นสื่อในการอภิปรายกลุ่มเป็นต้นประการที่สามผู้เข้าร่วมจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือทั้งทางด้านการเงิน และวัสดุอุปกรณ์ ประการที่สี่ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทำได้ง่ายและสะดวก แต่มีความยากในการวิเคราะห์และสรุปผล เนื่องจากข้อมูลที่ได้มามีจำนวนมากและมีความซับซ้อน จึง

เป็นปัญหาในการจำแนกประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลมีความกะทัดรัดและชัดเจน ประการที่ห้า กระบวนการของเทคนิคเสียงจากภาพต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับแผนงานที่ปฏิบัติ ทั้งฝ่ายบุคลากรในชุมชน เจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น และผู้เข้าร่วมในกระบวนการ จึงจะทำให้การปฏิบัติประสบความสำเร็จ และประการสุดท้าย หลักการคิดของบุคคลอาจไม่สอดคล้องหรือตรงกับสภาพเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง เช่น การใช้สำนวนและภาษาเพื่อบรรยายภาพถ่าย เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกโรงเรียนเพื่อเป็นสนามวิจัย

(1) บุคลากรในโรงเรียนต้องให้ความร่วมมือ เต็มใจ และให้ความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี (2) ผู้บริหารโรงเรียนต้องการรับรู้ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโรงเรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (3) คำนึงถึงลักษณะพื้นที่และสถานที่ตั้งของโรงเรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากผู้วิจัยต้องเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลและต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นต้องรู้และสามารถใช้ภาษาถิ่นในสนามวิจัยที่ศึกษาเสมือนเป็นบุคคลในท้องถิ่นนั้นได้ (4) มีบุคลากรในโรงเรียนที่ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้วิจัย ให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก ช่วยสร้างสัมพันธภาพ และให้การสนับสนุนแก่ผู้วิจัยให้สามารถเข้าไปในโรงเรียนเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ดังนั้น โรงเรียนซึ่งเป็นสนามวิจัยครั้งนี้เป็นโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 1 แห่ง ที่ภาคใต้ ซึ่งจะไม่ระบุรายชื่อโรงเรียน เพราะประเด็นที่ศึกษาในครั้งนี้เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นด้านสภาพแวดล้อมโรงเรียนซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการบริหารงานของโรงเรียน

เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2541 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งที่ภาคใต้ มีด้วยกันจำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 11 คน แต่ละกลุ่มประกอบด้วย กลุ่มของผู้ดำเนินการซึ่งเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 คน และกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 คน ในแต่ละกลุ่มแบ่งผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ดำเนินการ ประกอบด้วย ผู้ดำเนินการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม ผู้จดบันทึกข้อมูล และผู้บริการทั่วไป ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลุ่มผู้ดำเนินการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม รวมทั้งจัดการ ประสานงานเกี่ยวกับการวางแผนการทำงานของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกดังนี้ (1) เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เนื่องจากจะต้องสามารถ

ควบคุมกลุ่มให้ดำเนินการไปอย่างราบรื่น เป็นบุคคลที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชื่อถือและไว้วางใจ และสามารถให้คำแนะนำแก่ผู้ให้ข้อมูลได้ (2) มีทักษะและความสามารถในการพูด สามารถสรุปสาระสำคัญของประเด็นที่พูดได้เป็นอย่างดี ตั้งคำถามและจุดประเด็นคำถามแก่ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมให้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกออกมาอย่างเต็มที่ในช่วงการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม (3) เป็นผู้นำกลุ่ม สามารถควบคุมกลุ่มให้ดำเนินการสนทนาไปอย่างราบรื่น รู้จักธรรมชาติและคุณลักษณะของผู้เข้าร่วมสนทนา และเป็นที่ไว้วางใจของผู้เข้าร่วมสนทนา และ (4) มีความเต็มใจและยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทำหน้าที่ประเมินความต้องการจำเป็นโดยใช้เทคนิคการประเมินที่ต่างกัน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกดังนี้ (1) เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เนื่องจากเป็นการเปิดโอกาสและให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มเด็กนักเรียนที่มีอายุน้อยในการนำเสนอความต้องการจำเป็น โดยที่นักเรียนระดับชั้นดังกล่าวอาจมีข้อจำกัดในการนำเสนอความต้องการจำเป็น ดังนั้นการรับรู้ความต้องการจำเป็นที่แท้จริงย่อมทำให้สามารถแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้นักเรียนระดับชั้นดังกล่าวยังได้ผ่านการปรับตัวให้เข้ากับระบบและสภาพแวดล้อมโรงเรียนมาเป็นระยะเวลา 1 ปี จึงทำให้รับรู้ความต้องการจำเป็นได้เป็นอย่างดีอีกด้วย (2) มีความสนใจในการทำกิจกรรม เต็มใจและยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย

วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกคนได้มาจากการคัดเลือกโดยการเสนอชื่อจากครูอาจารย์และเพื่อน ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามจำนวนที่ต้องการ แล้วทำการสุ่มเข้ากลุ่มในแต่ละรูปแบบของเทคนิคการประเมิน โดยใช้ตัวแปรคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมคือ เพศ วัย ความสามารถในการทำกิจกรรมเป็นตัวแปรจับคู่ (matching) เพื่อควบคุมตัวแปรภูมิหลังเหล่านี้ให้มีความเท่าเทียมกันในทั้งสองกลุ่ม ซึ่งอาจจะส่งผลต่อความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโรงเรียนที่แตกต่างกัน

อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถแบ่งตามรูปแบบของเทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็น ได้ดังนี้ (1) อุปกรณ์ของเทคนิคเสียงจากภาพ ประกอบด้วย กล้องถ่ายรูป ฟิล์ม แฟลช สมุดติดภาพ เทปบันทึกเสียง แนวทางการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม (2) อุปกรณ์ของเทคนิคการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยเทปบันทึกเสียง แนวทางการสนทนากลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลังจากได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการประเมินความต้องการจำเป็น ประกอบด้วยแนวทางการสัมภาษณ์จำนวน 5 ข้อ กรอบความคิดที่ต้องการจะศึกษา ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในเทคนิคการประเมิน ความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม และทักษะการพูดและความสามารถในการแสดงออก

2. แบบประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลังจากได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการประเมินความต้องการจำเป็นชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งของเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มประเมินตนเองช่วงก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม ประเด็นที่จะศึกษาคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในการประเมินความต้องการจำเป็น ได้ประเด็นที่ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 10 ประเด็น คือ ความรู้ความเข้าใจในเทคนิคการประเมิน ความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม/การร่วมงานกับผู้อื่น การมีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง ความสามารถในการพูดและแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมหรือสาธารณะ การวางแผนการทำงาน การประสานงานกับเพื่อน ๆ ความสามารถในการแก้ปัญหา ความกล้าแสดงออก ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และความเป็นผู้นำ

3. แบบสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการประเมินความต้องการจำเป็น ประกอบด้วยแนวทางการสัมภาษณ์จำนวนทั้งสิ้น 8 ข้อ กรอบความคิดที่ต้องการจะศึกษา ได้แก่ ความยากง่ายในการปฏิบัติ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และความเหมาะสมของเทคนิค

ขั้นตอนและกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นการสร้างสัมพันธภาพกับคณะครูอาจารย์และนักเรียนในโรงเรียนซึ่งเป็นสนามวิจัย เพื่อสร้างความสนิทสนมและความคุ้นเคยโดยมีครูอาจารย์ในโรงเรียนเป็นผู้ช่วยผู้วิจัยที่คอยช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก ผู้วิจัยได้แนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้นทำการศึกษาและสังเกตลักษณะสภาพแวดล้อมโรงเรียนทั่ว ๆ ไปเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน แล้วจึงคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามจำนวนและคุณลักษณะตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 2 การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

เมื่อคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามเกณฑ์และคุณสมบัติที่กำหนดได้แล้ว ได้สุ่มผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้ง 22 คนเข้ากลุ่มตามรูปแบบของเทคนิคการประเมินทั้ง 2 กลุ่มโดยใช้ตัวแปรคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม คือ เพศ วัย ความสามารถในการทำกิจกรรมเป็นตัวแปรจับคู่ หลังจากนั้นได้ดำเนินการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยการให้ความรู้ ให้คำปรึกษาและคำแนะนำต่าง ๆ ตลอดจนการฝึกฝนอบรม และการทดลองปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิดความมั่นใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการประเมินความต้องการจำเป็น ผู้วิจัยได้สร้างหลักสูตรการพัฒนาและฝึกอบรมจำนวน 2 หลักสูตร รวมทั้งเอกสารประกอบการฝึกอบรม จำแนกตามรูปแบบของเทคนิคการประเมิน ดังนี้ (1) หลักสูตรการพัฒนาและฝึกอบรมผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประเมินความต้องการจำเป็นโดยใช้เทคนิคเสียงจากภาพ มีระยะเวลาการพัฒนาและฝึกอบรมตามเนื้อหาในหลักสูตรทั้งสิ้น 20 ชั่วโมง จำแนกหลักสูตรเป็นภาคบรรยาย 6 ชั่วโมง และภาคปฏิบัติ 14 ชั่วโมง และ (2) หลักสูตรการพัฒนาและฝึกอบรมผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประเมินความต้องการจำเป็นโดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม มีระยะเวลาการพัฒนาและฝึกอบรมตามเนื้อหาในหลักสูตรทั้งสิ้น 14 ชั่วโมง จำแนกหลักสูตรเป็นภาคบรรยาย 6 ชั่วโมง และภาคปฏิบัติ 8 ชั่วโมง

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความต้องการจำเป็น

ภายหลังการเสริมสร้างพลังอำนาจในการประเมินความต้องการจำเป็นเสร็จสิ้นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมในแต่ละรูปแบบของเทคนิคการประเมินได้ทำการประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโรงเรียนตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กำหนดไว้ สำหรับการประเมินความต้องการจำเป็นโดยใช้เทคนิคเสียงจากภาพนั้น ในขั้นตอนของการล้างฟิล์มและอัดภาพ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการอำนวยความสะดวกให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม หลังจากนั้นจึงนำภาพถ่ายมาให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมคัดเลือกภาพถ่าย เขียนคำบรรยาย และกำหนดบริบทจากภาพ แล้วทำการประมวลและจัดหมวดหมู่ภาพถ่ายเพื่อใช้เป็นสื่อในการนำเสนอช่วงการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลังจากมีการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการประเมินความต้องการจำเป็น

เป็นขั้นตอนหลังจากที่ได้ดำเนินการสนทนาและอภิปรายกลุ่มเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลังจากมีการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคทั้งสองแบบในการประเมินความต้องการจำเป็น และตรวจสอบความถูก

ต้องของข้อมูลที่ได้จากการประเมินในแต่ละเทคนิคโดยการสัมภาษณ์ครูอาจารย์และผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทำแบบประเมินตนเอง โดยศึกษาข้อมูลดังกล่าวในช่วงระยะเวลา 1 เดือน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มส่วนใหญ่เป็นความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพในโรงเรียน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับความสะอาดของอาคารสถานที่และพื้นที่บริเวณภายในโรงเรียน ปัญหาเรื่องความชำรุดและความขาดแคลนห้องเรียน ห้องประกอบ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ปัญหาเกี่ยวกับการทิ้งและการกำจัดขยะ เป็นต้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามเทคนิคการประเมินดังนี้

1. ความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพ

ขั้นที่ 1 การคัดเลือกภาพ ผลการคัดเลือกพบว่ามีภาพถ่ายที่ใช้ในการสนทนาและอภิปรายกลุ่มทั้งสิ้นจำนวน 51 ภาพ

ขั้นที่ 2 การกำหนดกรอบความคิดจากภาพ พบว่าผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้เขียนคำบรรยายเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นประกอบภาพถ่าย หลังจากนั้นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมแต่ละคนได้จัดหมวดหมู่ของภาพถ่ายเพื่อใช้นำเสนอในช่วงการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม โดยพิจารณาจากรายละเอียดและประเด็นปัญหาจากภาพถ่ายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ปัญหาเกี่ยวกับสภาพห้องเรียน ห้องประกอบ อาคารสถานที่ จำนวน 21 ภาพ ปัญหาเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ จำนวน 15 ภาพ ปัญหาเกี่ยวกับสภาพบรรยากาศและพื้นที่บริเวณโรงเรียน จำนวน 11 ภาพ และปัญหาอื่น ๆ จำนวน 4 ภาพ

ขั้นที่ 3 ขั้นตอนการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม

เริ่มต้นผู้ดำเนินการได้แนะนำตัวและให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกคนกล่าวแนะนำตัวแล้วจึงอธิบายขั้นตอนของการนำเสนอภาพถ่ายว่าต้องมีการบอกรายละเอียดของปัญหาที่เกิดขึ้นและผลกระทบที่ตนเองได้รับ โดยที่ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมคนอื่น ๆ สามารถนำภาพถ่ายของตนเองมาสนับสนุนหรือแสดงให้ผู้อื่นรับรู้ถ้าหากภาพถ่ายเป็นประเด็นปัญหาที่สอดคล้องกัน หลังจากนั้นผู้ดำเนินการจึงตั้งประเด็นคำถามเพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนำเสนอภาพถ่ายที่ได้จัดเตรียมมาและกระตุ้นคนอื่น ๆ ร่วมกันอภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้น

ตัวอย่างภาพถ่ายและการกำหนดกรอบความคิดจากภาพของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

"ดิฉันเจอปัญหาการทิ้งขยะลงในคูน้ำค่ะ มันเกิดจากพ่อค้าแม่ค้าค่ะ เศษอาหารที่เหลือจากนักเรียนรับประทานก็จะไปเททิ้งลงในคูน้ำ ก็จะเกิดกลิ่นมีแมลงวันมาตอม ส่งผลต่อสุขภาพของนักเรียนด้วยค่ะ เพราะนักเรียนต้องไปรับประทานอาหารทุกวัน"

(พร : ภาพที่ 17)

"ผมก็เจอปัญหาโรงอาหาร แต่ผมไม่ได้ถ่ายภาพมา คูน้ำข้างโรงอาหารสกปรกมาก มีเศษขยะ ส่งกลิ่นเหม็นด้วย เวลานักเรียนไปรับประทานอาหารทำให้ไม่กล้ารับประทานอาหาร เพราะมีกลิ่นเหม็น โดยเฉพาะเวลาลมพัด ผมอยากให้โรงเรียนรื้อคูให้สะอาด เพื่อจะได้ลดพาหะนำโรคด้วย" (ศักดิ์ : ไม่มีภาพ)

"ภาพนี้เป็นกองขยะอยู่ใกล้คาอารเรียนค่ะ ส่งกลิ่นเหม็นมาก ทำให้เรียนไม่รู้เรื่องเลยค่ะ ไม่มีสมาธิในการเรียน โรงเรียนควรหาที่ทิ้งขยะที่อยู่ใกลกับอาคารเรียนด้วยค่ะ จะได้ไม่เกิดปัญหานี้." (ณันท์ : ภาพที่ 37)

"ฉันก็เคยเจอปัญหานี้ค่ะ และเวลาที่ภารโรงเผาขยะ ก็จะเผารวมกันเลยค่ะ โดยไม่แยกขยะเสียก่อน กลิ่นควันเหม็นไปทั่ว เป็นอันตรายด้วยค่ะ..." (พร : ไม่มีภาพ)

ภาพที่ 17 "ปัญหาเรื่องการทิ้งขยะที่ไม่ถูกวิธีเป็นปัญหาที่ทางโรงเรียนควรแก้ไขอีกปัญหาหนึ่ง จากภาพจะเห็นได้ว่ามีการทิ้งขยะลงไปในคูน้ำทำให้คูน้ำสกปรกมาก และที่สำคัญคูน้ำอยู่ใกล้กับโรงอาหาร ขยะเหล่านี้เป็นขยะที่แม่ค้าที่มาขายอาหารในโรงเรียนทิ้งลงไป ทำให้เกิดการเน่าเสียมีแมลงวันมาตอม และเกิดกลิ่นเหม็นไปทั่วบริเวณ ซึ่งเกิดผลกระทบต่อสุขภาพของนักเรียนทุกคน ฉันต้องมารับประทานอาหารที่โรงอาหารทุกวัน ซึ่งจะได้กลิ่นจากคูน้ำนี้ทุกวัน สภาพแวดล้อมในโรงอาหารก็ไม่น่ารับประทานอาหารอีกด้วย ฉันถ่ายภาพนี้มาก็เพื่อต้องการให้ทุกคนเห็นความสำคัญของปัญหานี้ ไม่ควรทิ้งขยะลงในคูน้ำ"

ถ่ายภาพโดย พร : 20 ธันวาคม 2541

ภาพที่ 37 "ปัญหาเรื่องขยะเป็นปัญหาที่สำคัญของโรงเรียนเกือบทุกๆ โรงเรียน จากภาพนี้จะเห็นได้ว่าหลังอาคารเรียนมีกองขยะกองโต ซึ่งกองขยะกองนี้จะส่งกลิ่นเหม็นมาก ถ้าเป็นไปได้ฉันอยากให้ทุกคนในโรงเรียนทิ้งขยะให้ลงหลุม แล้วจากนั้นก็น่าจะมีการกำจัดขยะด้วยเพราะถ้าขยะสะสมมากขึ้น ทำให้กลิ่นของขยะเหม็นมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญก็คือควรจัดหาที่ทิ้งขยะให้ไกลจากอาคารเรียนที่ฉันเรียนอยู่ด้วย"

ถ่ายภาพโดย ณันท์ : 10 ธันวาคม 2541

ขั้นที่ 4 การประมวลและจัดหมวดหมู่ภาพ

เมื่อสิ้นสุดการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกคนสรุปรายการความต้องการจำเป็นจากภาพถ่ายและจากการอภิปราย ผลการวิเคราะห์และสรุปรายการความต้องการจำเป็นพบว่ารายการความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประมวลและจัดหมวดหมู่ภาพถ่ายและจากการอภิปรายของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ทั้งสิ้นจำนวน 46 รายการ แยกเป็นรายการที่ได้จากภาพถ่ายจำนวน 34 รายการ และรายการจากการอภิปรายเพิ่มอีกจำนวน 12 รายการ ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ร่วมกันจำแนกรายการความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพทั้ง 4 ด้าน จำนวน 46 รายการ ตามประเภทของสภาพแวดล้อม ได้ดังนี้ ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ จำนวน 45 รายการ คิดเป็นร้อยละ 97.83 และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ จำนวน 1 รายการ คิดเป็นร้อยละ 2.17 ในขณะที่ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านวิชาการไม่มีรายการของความต้องการจำเป็น

2. ความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม

รายการความต้องการจำเป็นที่ได้จากการการสนทนากลุ่มซึ่งมีด้วยกันทั้งสิ้นจำนวน 25 รายการ จำแนกรายการความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพทั้ง 4 ด้าน จำนวน 25 รายการ ตามประเภทของสภาพแวดล้อมได้ดังนี้ ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ จำนวน 24 รายการ คิดเป็นร้อยละ 96.00 และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ จำนวน 1 รายการ คิดเป็นร้อยละ 4.00 ในขณะที่ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านวิชาการไม่มีรายการของความต้องการจำเป็น

3. ลักษณะของความต้องการจำเป็นระหว่างการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม

3.1 ความสอดคล้องของความต้องการจำเป็น

ความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพมีจำนวน 46 รายการ และความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มมีจำนวน 25 รายการ และพบว่ารายการความต้องการจำเป็นที่ได้สอดคล้องกันจำนวน 21 รายการ คิดเป็นสัดส่วน 21/50 หรือร้อยละ 42 สรุปผลจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าการประเมินความต้องการจำเป็นโดยใช้เทคนิคเสียงจากภาพให้ผลการประเมินดีกว่าการประเมินโดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม โดยพิจารณาจากจำนวนรายการความต้องการจำเป็นที่ได้ ซึ่งมีมากกว่าการประเมินด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มถึง 2 เท่า

3.2 ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

ผลการเลือกความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญสูงสุด 10 ลำดับของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม มีความต้องการจำเป็นที่สอดคล้องกัน 4 รายการ

4. ผลของการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการประเมินความต้องการจำเป็น

4.1 คุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลังจากมีการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการประเมินความต้องการจำเป็น

หลังจากผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีการใช้เทคนิคทั้งสองแบบการประเมินความต้องการจำเป็น พบว่าผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งสองกลุ่มเปลี่ยนไป ซึ่งคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน คือ ทำให้ตนเองมีความรู้ความเข้าใจในเทคนิคการประเมินเพิ่มขึ้น ทำให้กล้าแสดงออก กล้านำเสนอความคิดเห็นต่อสาธารณชนหรือที่ประชุมกลุ่ม ตนเองได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับทักษะการพูดและการนำเสนอความคิดเห็น รวมทั้งฝึกการทำงานกลุ่มและการประสานงานภายในกลุ่ม

ผลการประเมินตนเองตามแบบประเมินตนเอง พบว่าคุณลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากที่สุดหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเทคนิคเสียงจากภาพ คือความสามารถในการแก้ปัญหา/นำเสนอปัญหากับความกล้าแสดงออก ส่วนคุณลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากที่สุดหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมในเทคนิคการสนทนากลุ่ม คือการวางแผนร่วมกันทำงานภายในกลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรายข้อเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีต่อตนเองระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการประเมินความต้องการจำเป็นโดยใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่ม

คุณลักษณะ	เทคนิคเสียงจากภาพ (n=11)				t	เทคนิคการสนทนากลุ่ม (n=11)				t
	ก่อน		หลัง			ก่อน		หลัง		
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	
1. ความรู้ความเข้าใจในเทคนิคประเมิน	2.73	0.65	3.73	0.47	-7.42**	2.82	0.60	3.73	0.47	-.5.59**
2. ความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม	3.09	0.54	4.09	0.54	-7.42**	3.27	0.47	3.91	0.30	-4.18**
3. บุคลิกภาพและการมีมนุษย์สัมพันธ์กับผู้อื่น	3.27	0.79	3.91	0.54	-3.13*	3.09	0.83	3.73	0.47	-3.13
4. ทักษะการพูด/การแสดงความคิดเห็น	2.55	0.69	3.45	0.69	-4.30**	2.91	0.83	4.00	0.45	-6.71**
การวางแผนการทำงานร่วมกันภายในกลุ่ม	2.64	0.67	3.45	0.52	-6.71**	2.45	0.52	3.73	0.47	-9.04**
5. ประสานกับเพื่อน ๆ	2.82	0.41	3.73	0.47	-5.59**	3.18	0.60	3.82	0.40	-4.18**
6. ความสามารถในการแก้ปัญหานำเสนอปัญหา	2.36	0.67	3.64	0.67	-6.53**	2.91	0.54	3.55	0.69	-2.28*
7. ความกล้าแสดงออก	2.82	0.87	4.10	0.54	-9.04**	3.10	0.70	4.10	0.54	-5.24**
8. ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ	3.10	0.70	3.91	0.70	-3.11**	3.00	0.78	3.82	0.75	-4.50**
9. ความเป็นผู้นำ	2.27	0.79	3.36	0.81	-5.16**	2.45	0.69	3.27	0.65	-6.71**
รวม	2.76	0.47	3.74	0.37	-16.69**	2.89	0.42	3.76	0.26	-8.21**

หมายเหตุ พิสัยคะแนนอยู่ระหว่าง 1-5 *p<0.05, **p<.01

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยเกี่ยวกับคุณลักษณะในช่วงก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมประเมินความต้องการจำเป็นของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมระหว่างกลุ่มที่ใช้เทคนิคเสียงจากภาพกับกลุ่มที่ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม พบว่ายังไม่มีหลักฐานเพียงพอว่าคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งในช่วงก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมมีความแตกต่างกัน ข้อมูลแสดงดังตารางที่ 2 และ 3 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมระหว่างกลุ่มที่ประเมินความต้องการจำเป็นโดยใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มช่วงก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมประเมินความต้องการจำเป็น

เทคนิคการประเมิน	n	ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม		t
		$\bar{X}$	S.D.	
เสียงจากภาพ	11	2.76	0.47	19.67
การสนทนากลุ่ม	11	2.89	0.42	

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมระหว่างกลุ่มที่ประเมินความต้องการจำเป็นโดยใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มช่วงหลังการเข้าร่วมกิจกรรมประเมินความต้องการจำเป็น

เทคนิคการประเมิน	n	ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม		t
		$\bar{X}$	*S.D.*	
เสียงจากภาพ	11	3.74	0.37	17.64
การสนทนากลุ่ม	11	3.76	0.26	

* $p < .05$

หลังจากนั้น ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งสองกลุ่มได้ร่วมกันสนทนาและอภิปรายกลุ่มอีกครั้ง เพื่อเสนอแนวทางแก้ปัญหาและนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินเสนอให้กับโรงเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูอาจารย์ที่เกี่ยวข้องพบว่าโรงเรียนมีความตระหนักและรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อมูลที่ได้จากการประเมินความต้องการจำเป็นในครั้งนี้มีประโยชน์ในการใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการตัดสินใจของบริหารโรงเรียนในการพัฒนา ปรับปรุง และแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมโรงเรียนต่อไป

4.2 ความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีต่อเทคนิค

4.2.1 ด้านความยากง่ายในการปฏิบัติ พบว่าทั้งเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มปฏิบัติได้ง่าย เพราะเป็นกระบวนการที่นำบุคคลมาร่วมกันนำเสนอความคิดเห็น ระบุความต้องการจำเป็นร่วมกันในช่วงของการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม มีบางขั้นตอนในเทคนิคเสียงจากภาพที่ปฏิบัติได้ยาก คือ ขั้นตอนการถ่ายภาพ เพราะไม่ได้รับความร่วมมือและความเต็มใจจากบุคคลที่ถูกถ่ายภาพ และบางเหตุการณ์ไม่สามารถถ่ายภาพมาสะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ส่วนขั้นตอนที่ปฏิบัติได้ยากในเทคนิคการสนทนากลุ่มที่ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของเทคนิคการสนทนากลุ่มคิดว่าเป็นขั้นตอนของการสนทนากลุ่ม คือเกิดการโต้แย้งกัน ทำให้เกิดความครอบงำทางความคิด ทำให้ตนเองไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

4.2.2 ด้านความพึงพอใจของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม พบว่าผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนใหญ่ชื่นชอบเทคนิคการประเมินทั้งสองเทคนิค เพราะปฏิบัติได้ง่าย ฝึกให้ร่วมกันทำงานภายในกลุ่ม รวมทั้งสามารถนำเสนอความคิดเห็นหรือสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นตามการรับรู้ของตนเองให้ผู้อื่นได้ร่วมกันรับรู้ได้ และผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกคนยินดีและเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการประเมินความต้องการจำเป็นอีกครั้ง

4.2.3 ด้านความเหมาะสมของเทคนิค พบว่าผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเทคนิคการประเมินทั้งสองเหมาะสมในการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินความต้องการจำเป็น เพราะเป็นกระบวนการกลุ่มที่ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ได้ร่วมกันนำเสนอปัญหา และรับรู้ปัญหาได้หลากหลาย โดยเฉพาะภาพถ่ายของเทคนิคเสียงจากภาพสามารถใช้เป็นสื่อในการกระตุ้นความคิดของผู้อื่นได้ดี ทำให้รับรู้ถึงปัญหาที่ควรแก้ไข และสามารถบอกรายละเอียดของเหตุการณ์หรือสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างลึกซึ้ง โดยมีภาพเป็นหลักฐานยืนยันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้มีความน่าเชื่อถือและมีความหนักแน่นยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มเป็นความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม สามารถมองเห็นรายละเอียดและเหตุการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นความต้องการจำเป็นด้านกายภาพ โดยที่ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนด้านวิชาการ และด้านการบริหารและการจัดการที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มมีจำนวนรายการที่น้อยนั้น อาจเนื่องมาจากอิทธิพลของบุคคลที่ส่งผลต่อการแสดงความคิดเห็นหรือความสามารถในการให้ข้อมูลของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมในแต่ละรูปแบบของเทคนิคการประเมิน กล่าวคือความต้องการจำเป็นเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณลักษณะและพฤติกรรมการสอนของครูอาจารย์ ระบบการจัดการเรียนการสอน รวมไปถึงระบบการบริหารงานของโรงเรียน การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสภาพแวดล้อม ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ระบุความต้องการจำเป็นในรายการดังกล่าวอย่างเต็มที่ เพราะเกิดความรู้สึกเกรงใจ คับข้องใจ หรืออาจเกิดผลกระทบต่อตนเองได้ ทำให้ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในรายการดังกล่าวเท่าที่ควร ดังผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของเทคนิคเสียงจากภาพที่ว่า “ไม่กล้าถ่าย กลัวอาจารย์จะว่าค่ะ” หรือ “อาจารย์เค้าจะถามค่ะว่า ถ่ายไปทำไม เลยไม่กล้า” และดังที่ Wang และ Burris (1997) ได้กล่าวถึงจุดด้อยของการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเสียงจากภาพไว้ว่าอิทธิพลของบุคคลหรือธรรมชาติทางการเมืองอาจส่งผลต่อการนำเสนอปัญหาหรือความต้องการจำเป็นของผู้เข้าร่วมได้ ทำให้ผู้เข้าร่วมไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือแนวคิดของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ และเนื่องจากความต้องการจำเป็นในเรื่องดังกล่าวมีลักษณะเป็นนามธรรม ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของเทคนิคเสียงจากภาพจึงไม่สามารถบันทึกภาพได้

ผลการเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าจำนวนรายการความต้องการจำเป็นที่ได้จากการประเมินด้วยเทคนิคเสียงจากภาพมีจำนวนรายการ และความละเอียดลึกซึ้งมากกว่าการประเมิน

ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มนั้น เนื่องจากเทคนิคเสียงจากภาพเป็นเทคนิคที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกันวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น มีการวางแผนการทำงานร่วมกันโดยยึดหลักของการประเมินความต้องการจำเป็นแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งในกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็น มีการส่งเสริมแนวคิดหรือทัศนะของตนเองโดยใช้เทคนิคทางภาพถ่าย (photographic technique) โดยให้บุคคลร่วมกันบันทึกภาพจากเรื่องราว หรือเหตุการณ์ที่สะท้อนถึงปัญหา แล้วนำภาพถ่ายมานำเสนอในช่วงของการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน จึงทำให้รายการของความต้องการจำเป็นมีความหลากหลาย ข้อมูลมีความละเอียดชัดเจนและลึกซึ้งมากกว่าเทคนิคการสนทนากลุ่ม โดยเฉพาะในขั้นตอนของการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม ภาพถ่ายสามารถใช้เป็นสื่อในการกระตุ้นความคิดและความรู้สึกของบุคคลที่เข้าร่วมสนทนาได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้เข้าร่วมสนทนาคนอื่น ๆ ระลึกถึงปัญหาที่เคยเกิดขึ้นกับตนเอง และภาพถ่ายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้เข้าร่วมสนทนามีการร่วมกันอภิปรายในรายการแต่ละรายการออกไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มในการประเมินความต้องการจำเป็นนั้น พบว่าเทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มมีความเหมาะสมสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินความต้องการจำเป็น เพราะเสียงจากภาพและการสนทนากลุ่มเป็นเทคนิคที่ใช้รูปแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้กระบวนการกลุ่ม เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลมีปฏิสัมพันธ์โดยการเผชิญหน้ากัน ทำให้เกิดพลวัตรของกลุ่มเพื่อไปกระตุ้นความรู้สึกและความคิดเห็นของบุคคลในกลุ่มออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ข้อมูลที่ได้ลุ่มลึกด้วยแง่มุมต่าง ๆ ของความคิดและประสบการณ์ของคนในกลุ่ม (นิศา ชูโต, 2540) แต่ทว่าเมื่อพิจารณาถึงระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในระหว่างการเก็บรวบข้อมูลนั้น จะพบว่าเทคนิคเสียงจากภาพต้องในระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่าเทคนิคการสนทนากลุ่ม โดยเฉพาะในขั้นตอนการบันทึกภาพ และการเขียนคำบรรยายภาพ นอกจากนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเสียงจากภาพจำเป็นต้องอาศัยวัสดุและอุปกรณ์ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมข้อมูลสูงกว่าเทคนิคการสนทนากลุ่มอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นราคาค่าฟิล์มถ่ายภาพและค่าอัดภาพ เมื่อรวมค่าใช้จ่ายในการถ่ายภาพต่อจำนวนฟิล์ม 1 ม้วนแล้วรวมราคาประมาณ 300 บาท ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้ฟิล์มจำนวน 8 ม้วนทั้งในช่วงของการฝึกทดลองและการปฏิบัติจริง ดังนั้นในการนำเทคนิคเสียงจากภาพไปใช้เป็นเครื่องมือเพื่อทำการประเมินความต้องการจำเป็นในแต่ละครั้ง ผู้ประเมินควรคำนึงถึงความคุ้มค่ากับการลงทุน และพิจารณาถึงประโยชน์ที่ได้จากการประเมินว่ามีการนำผลการประเมินที่ได้ว่ามีการนำไปใช้ประโยชน์หรือไม่ อย่างไร เพราะจุดประสงค์

ที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินก็เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์สำหรับการตัดสินใจเพื่อใช้ในการพัฒนาและปรับปรุง ซึ่งแตกต่างกับเทคนิคการสนทนากลุ่มซึ่งใช้ระยะเวลาสั้น เพียงแต่นำบุคคลมาร่วมกันแสดงความคิดเห็นในรายการหรือเนื้อเรื่องที่ต้องการได้ และไม่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์อะไรมากมาย ทำให้รับทราบผลทันที แต่อย่างไรก็ตามในการใช้เทคนิคเสียงจากภาพและเทคนิคการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการประเมินความต้องการจำเป็นนั้น ก็ต้องคำนึงถึงบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ โดยเฉพาะขั้นตอนของการคัดเลือกบุคคลที่จะเข้าร่วม สิ่งสำคัญก็คือความเต็มใจและความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งจะส่งผลทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างราบรื่น และเต็มไปด้วยบรรยากาศที่สนุกสนาน

ถึงแม้ว่าค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุและอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของเทคนิคเสียงจากภาพจะสูงกว่าเทคนิคการสนทนากลุ่มก็ตาม แต่ในกรณีที่ต้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนมาก การใช้เทคนิคเสียงจากภาพก็น่าจะมีค่าใช้จ่ายที่ถูกกว่า อีกทั้งข้อมูลที่ได้จะลึกซึ้ง ให้รายละเอียดของเรื่องราวและเหตุการณ์ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ทุกคนร่วมกันรับรู้และสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลได้ทันที ผู้ให้ข้อมูลก็มีความเต็มใจเพราะเป็นบรรยากาศที่สนุกสนาน สามารถปกปิดความลับเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลได้โดยที่มีรายละเอียดหรือเรื่องราวที่เป็นจริงฟ้องให้เห็นอยู่ และผลการวิจัยพบว่าภาพถ่ายซึ่งสะท้อนปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนำมาใช้เป็นสื่อในการนำเสนอปัญหาในการสนทนากลุ่มนั้น เป็นสิ่งที่สามารถกระตุ้นความคิดและสะท้อนปัญหาได้ดี มองเห็นรายละเอียดของเรื่องราวอย่างชัดเจน มีหลักฐานประกอบ โดยไม่ต้องมีการพูดบรรยายอะไรมากมาย ก็สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมสนทนาคนอื่นรับรู้ถึงปัญหานั้น ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นลักษณะของการ “ฟ้องด้วยภาพ” ทำให้ผู้เข้าร่วมสนทนาพูดรายการหรือเรื่องราวจากภาพถ่ายไปสู่รายการอื่น ๆ ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนี้ภาพถ่ายช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมบางคนที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าที่จะนำเสนอความคิดและกล้าพูดต่อที่ประชุมขึ้น อาจเนื่องจากเหตุการณ์หรือเรื่องราวของภาพถ่ายทำให้บุคคลรับรู้และสามารถบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้นโดยการนำเหตุการณ์หรือเรื่องราวในภาพถ่ายไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่ตนเองเคยได้รับผลกระทบหรือรับรู้มา ดังนั้นจึงทำให้ตนเองต้องการนำเสนอความคิดเห็น หรือบอกเล่าเรื่องราวดังกล่าวให้บุคคลอื่นรับรู้เช่นกัน จากงานวิจัยของ ดวงพร เลาหกุล (2528) ยังได้สนับสนุนข้อค้นพบผลการวิจัยในครั้งนี้อีกด้วย ซึ่งพบว่าการใช้สิ่งเร้าที่เป็นรูปภาพจะสามารถช่วยระลึกความทรงจำ และช่วยให้มีข้อมูลหรือสิ่งชี้แนะในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามคุณลักษณะของผู้เข้าร่วมในกิจกรรมก็มีผลในการนำเสนอความต้องการจำเป็นบางครั้งถ้าผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมีความสามารถในการพูดแสดงความคิดเห็นอยู่แล้ว ภาพถ่ายก็

เป็นแต่เพียงสื่ออย่างหนึ่งที่บอกให้ทราบถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นเท่านั้นเอง การเลือกผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับเทคนิคเสียงจากภาพนั้น ควรเป็นกลุ่มบุคคลที่มีข้อจำกัดในการพูดหรือการนำเสนอความคิดเห็น เพราะสามารถนำภาพถ่ายมาใช้เป็นสื่อกระตุ้นความคิดให้รายการการอภิปรายกว้างขวางออกไป ผลการวิจัยอย่างหนึ่งที่พบครั้งนี้คือรายการความต้องการจำเป็นที่ได้จากการใช้ภาพถ่ายเป็นสื่อกระตุ้นความคิดให้กลุ่มมีการอภิปรายนั้นมีเพียง 12 รายการ ในขณะที่รายการความต้องการจำเป็นส่วนใหญ่ได้จากภาพถ่ายซึ่งมีถึงจำนวน 34 รายการ แสดงให้เห็นว่าภาพถ่ายเป็นสื่อกระตุ้นความคิดของกลุ่มค่อนข้างน้อย และภาพถ่ายยังกระตุ้นความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมยังไม่ดีเท่าที่ควร สาเหตุหนึ่งอาจมาจากผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมรับรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นดีอยู่แล้ว และทุกคนก็ได้บันทึกภาพเพื่อนำมาเสนอเช่นเดียวกัน นอกจากนี้สิ่งที่ควรพิจารณาอีกอย่างหนึ่งสำหรับการนำเทคนิคเสียงจากภาพไปใช้กับผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นกลุ่มเด็ก ก็คือการฝึกฝนและอบรมเรื่องการวิเคราะห์และสรุปรายการความต้องการจำเป็นที่ได้จากภาพถ่ายและจากการอภิปรายนั่นเอง เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่ายังมีรายการที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้เพิ่มเติมนอกเหนือจากผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมวิเคราะห์และสรุปไว้อีกจำนวน 9 รายการ จำแนกเป็นรายการที่ได้จากการวิเคราะห์จากภาพถ่ายจำนวน 5 รายการ และรายการที่ได้จากการอภิปรายจำนวน 4 รายการ ซึ่งทำให้ความต้องการจำเป็นที่ได้ไม่ลึกซึ้งและไม่สมบูรณ์กว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นในขั้นตอนการฝึกฝนอบรมการใช้เทคนิคเสียงจากภาพ ควรมีการพัฒนาให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะและความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปรายการจากภาพถ่ายและจากการอภิปราย รวมทั้งต้องมีการอบรมและฝึกฝนให้ผู้ดำเนินการอภิปรายมีความสามารถในการทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการ สามารถจัดอภิปรายกลุ่มให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น มียุทธวิธีในการตั้งประเด็นคำถาม และสามารถกระตุ้นให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกันคิดวิเคราะห์ และแสดงความคิดเห็นออกมา ซึ่งจะทำให้กระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นสมบูรณ์และประสบผลสำเร็จมากที่สุด

ผลการศึกษาคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลังจากการเข้าร่วมในกิจกรรมการประเมินความต้องการจำเป็นเสร็จสิ้นแล้วนั้น พบว่าผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมีคุณลักษณะต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านความกล้าแสดงออก ด้านการวางแผนการทำงานร่วมกันภายในกลุ่ม และด้านทักษะการพูด/การแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม จากประเด็นดังกล่าวสามารถอภิปรายได้ว่าการที่ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมีคุณลักษณะดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปนั้นสืบเนื่องมาจากในกระบวนการของการประเมินความต้องการจำเป็น ผู้เข้าร่วมในกิจกรรมทุกคนได้มีโอกาสพบปะ พูดคุย วางแผนการทำงานร่วมกัน และได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การได้รับความรู้ คำปรึกษา คำแนะนำ ได้รับการฝึกฝนอบรมเกี่ยวกับกระบวนการ

ประเมินความต้องการจำเป็นและทดลองปฏิบัติกิจกรรม ส่งผลให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกิดความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อมั่น และมีความเป็นอิสระทางความคิดและแนวทางการปฏิบัติตนในการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการประเมินความต้องการจำเป็น โดยเฉพาะในขั้นตอนของการประเมินความต้องการจำเป็นในช่วงการสนทนาและอภิปรายกลุ่ม ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกคนได้ร่วมกันวางแผนการทำงานร่วมกันแสดงความคิดเห็น และส่งเสริมสนับสนุนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้เมื่อกิจกรรมเสร็จสิ้นจึงส่งผลให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้รับการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา รวมทั้งเกิดความมั่นใจและเชื่อมั่นในความสามารถของตนที่มีอยู่ ผลจากการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยหลาย ๆ เรื่อง อาทิเช่นงานวิจัยของ Robinson (1991) Iutcovitch (1993) Oliver และคณะ (1995) และ Cook (1997) ที่ได้ใช้หลักการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่บุคคลในการศึกษาความต้องการจำเป็น ทำให้บุคคลมีความเป็นอิสระ เกิดความมั่นใจ และได้ใช้กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทำให้ผลการประเมินที่ได้มีความสมบูรณ์ ถูกต้องและข้อมูลที่ได้มีประโยชน์ในการวางแผนงาน

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการประเมินความต้องการจำเป็นแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้เจ้าของความต้องการจำเป็นมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและวางแผนงานในการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกันซึ่งจะทำให้ข้อมูลมีความชัดเจนถูกต้อง และลึกซึ้ง ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาความต้องการจำเป็นในรายการเนื้อหาใด ๆ ก็ตาม ผู้ประเมินจะต้องให้ความสำคัญกับเจ้าของความต้องการจำเป็นหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับเรื่องดังกล่าวให้ได้มีโอกาสเข้าทำงานร่วมกัน ในการกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกัน และการนำเสนอความคิดเห็น ระบุความต้องการจำเป็น รวมทั้งเปิดโอกาสให้บุคคลมีอิสระในการคิดและการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้เกิดขึ้น โดยที่กระบวนการดังกล่าวเป็นหลักการประเมินการเสริมสร้างพลังอำนาจตามแนวคิดของ Fetterman (1996)

แนวคิดการประเมินแบบเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่มีคุณค่าในกระบวนการประเมินทุกระบบ เพราะเป็นกระบวนการที่สร้างเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และมีอิสระในความคิด ความเชื่อมั่นและความเป็นอิสระจะทำให้บุคคลเกิดความมั่นใจ ทำให้กระบวนการทำงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและราบรื่น ถ้ามีการนำแนวคิดการประเมินการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้ในวงการศึกษา โดยเฉพาะกับตัวนักเรียน ย่อมทำให้บุคคลนั้นเติบโตขึ้นด้วยความมั่นใจ สามารถรู้และเข้าใจในศักยภาพและความสามารถของตนเอง ดังจะเห็นจากผลการวิจัยในครั้งนี้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้กระบวนการประเมินเป็นไปด้วยบรรยากาศที่สร้างสรรค์ ทำให้ผลการประเมินมีความถูกต้องและสมบูรณ์ ข้อมูลซึ่งเป็นผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้นับว่ามีประโยชน์ในการใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมโรงเรียน

ให้ดียิ่งขึ้น ทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเกิดความตระหนักและรับรู้ในสภาพปัญหาได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหารงานในโรงเรียน คณะครูอาจารย์ หรือแม้แต่ตัวนักเรียนเอง เพราะผลการประเมินจะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงสภาพ เหตุการณ์ของปัญหา ระดับของปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น บุคคลทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญและตระหนักกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยร่วมมือกันแก้ไขให้สภาพแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี มีบรรยากาศที่พึงประสงค์ ส่งเสริมการเรียนรู้ และความเป็นอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่าการใช้เทคนิคเสียงจากภาพกับนักเรียนสามารถให้รายละเอียดและความลึกซึ้งของข้อมูลที่ได้เป็นอย่างดีสามารถสะท้อนถึงสภาพปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขและใช้เป็นสื่อในการกระตุ้นความคิดของบุคคลให้ร่วมกันรับรู้ถึงสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง เข้าถึงปัญหาได้อย่างชัดเจน จึงควรที่จะได้มีการนำเทคนิควิธีการประเมินดังกล่าวไปใช้ในการศึกษาความต้องการจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ เพื่อจะได้รับรู้และตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน เพื่อช่วยวางแผนสำหรับการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

2. ผลจากการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการประเมินความต้องการจำเป็นจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าทำให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้รับการพัฒนาและมีคุณลักษณะต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอปัญหา การแสดงความคิดเห็น การฝึกความกล้าแสดงออก การทำงานกลุ่ม และการวางแผนหรือการประสานงานภายในกลุ่ม ดังนั้นจึงควรมีการนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้ในการศึกษาความต้องการจำเป็นด้วยเทคนิคอื่น ๆ เช่นกัน ซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง มีอิสระในการแสดงออก เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถที่ตนเองมีอยู่ ทำให้กระบวนการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและราบรื่น

3. ผลการประเมินความต้องการจำเป็นที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ โรงเรียนซึ่งเป็นสนามวิจัยควรรับรู้และตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดตามการรับรู้ของกลุ่มเด็กนักเรียนและควรหาแนวทางหรือมาตรการในการแก้ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมโรงเรียนต่อไป เพื่อเป็นการส่งเสริมความเป็นอยู่ การเรียนรู้ และพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้เรียน จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุจากหลายแหล่งด้วยกัน ไม่ว่าจะเกิดจากนักเรียนหรือการบริหารงานของโรงเรียน ดังนั้นวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทุกฝ่ายควรให้ความร่วมมือและช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ขั้นตอนของการฝึกฝนอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคเสียงจากภาพนั้น ควรมีการฝึกฝนอบรมให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกิดความรู้ความเข้าใจและมีทักษะในการวิเคราะห์และสรุปรายการความต้องการจำเป็นที่ได้จากภาพถ่ายและจากการอภิปรายให้มากที่สุดเพื่อรายการที่ได้จะมีความลึกซึ้งครบถ้วน ไม่ขาดหาย นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาผู้ดำเนินการให้มีความสามารถในการดำเนินการอภิปรายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นยุทธวิธีการตั้งประเด็นคำถาม หรือการกระตุ้นให้กลุ่มร่วมกันวิเคราะห์วิจารณ์เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดจากภาพถ่ายที่นำมาเสนอ ซึ่งจะทำให้ความต้องการจำเป็นที่ได้สมบูรณ์และประสบผลสำเร็จมากที่สุด

2. ควรมีการนำเทคนิคเสียงจากภาพไปใช้ศึกษาในประเด็นเนื้อหาด้านอื่น ๆ บ้าง เพื่อเป็นการศึกษาผลที่ได้ว่าเหมือนหรือแตกต่างกับผลการวิจัยครั้งนี้อย่างไร โดยเฉพาะทำการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาด้านสภาพแวดล้อมเชิงป้องกัน (Cleaning Technology : CT) ซึ่งเป็นการให้ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทำการบันทึกภาพ เพื่อนำภาพถ่ายมาใช้เป็นสื่อในการสนทนาและอภิปรายกลุ่มเพื่อร่วมกันหาแนวทางป้องกันปัญหาสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น นอกเหนือไปจากการร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเพียงอย่างเดียว รวมทั้งควรมีการนำเทคนิคเสียงจากภาพไปใช้ศึกษาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับประเด็นเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม (abstract) เพื่อดูผลการอภิปรายจากภาพถ่ายว่าภาพถ่ายสามารถให้ข้อมูลที่มีความละเอียดลึกซึ้งและปริมาณมากน้อยเพียงใด

เอกสารอ้างอิง

นิศา ชูโต. (2540). ***การวิจัยเชิงคุณภาพ.*** กรุงเทพมหานคร : พี.เอ็น.การพิมพ์.

สามัญศึกษา, กรม. (2532). ***การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน.*** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สามัญศึกษา, กรม. (2536). ***แนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมตามลักษณะโรงเรียนที่ดี.*** สำนักงานกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี.

สุภางค์ จันทวานิช. (2540). ***การวิจัยเชิงคุณภาพ.*** (พิมพ์ครั้งที่ 7) กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2531). 'Needs Assessment แนวคิดและกระบวนการ'. ***ข่าวสารวิจัยวิจัยการศึกษา,*** 11(6), 13 - 17.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2538). ความรู้ชายแดนด้านการประเมินผลการศึกษา. ***วิธีวิทยาการวิจัย,*** 7(2), 52 - 67.

Bernstein, E., & others. (1994). Empowerment Forum: A Dialogue Between Guest Editorial Board Members. ***Health Education Quaterly,*** 21(3), 281 - 294.

Fetterman, D. M., Kaftarian, S. J., & Wandersman, A. (Eds). (1996). ***Empowerment Evaluation Knowledge and Tools for Self-Assessment & Accountability.*** Thousand Oaks: SAGE Publication.

Gilmore, G.D and Campbell, M.D. (1996). ***Needs Assessment Strategies For Health Education And Health Promotion*** (2nd ed.). Prown Benchmark Publishers. Iutcovich, J. M. (1993). Assessing the Needs of Rural Elderly: An Empowerment Model. Evaluation and Program Planning, 16, 95 - 107.

Kaufman, R., & English, F. W. (1979). ***Needs Assessment : Concept and Application.*** NJ: Educational Technology Publications.

McKillip, J. (1987). ***Needs Analysis: Tools for the Human Service and Education.*** Newbury Park: CA: SAGE Publications.

Morgan, D.L. (1988). ***Focus Group as Qualitative Research.*** Newbury Park: CA: SAGE Publications.

Narayan, D. (1993). ***Participatory Evaluation : Tools for Managing Change in Water and Sanitation.*** Washington, DC: The International Bank for Reconstructions and Development.

Rudd, R.E., & Comings, J.P.(1994) Learner Developed Materials : An Empowerment Product. ***Health Education Quarterly,*** 21(3), 313-327.

Soriano, F. I. (1995). ***Conducting Needs Assessment: A Multidisciplinary Approach.*** Thousand Oaks: SAGE Publications.

Steward, D.W., & Shamdasani, P.N. (1990). ***Focus Group: Theory and Practice.*** Newbury Park: CA: SAGE Publications.

Wallerstein, N., & Bernstein, E. (1988). Empowerment Education: Freire's Ideas Adapted to Health Education. ***Health Education Quarterly,*** 15(4), 379 - 394.

Wang, C. (1998). Project : Photovoice Involving Homeless Men and Women of Washtenaw County, Michigan. ***Health Education and Behavior,*** 1(1), 9 - 10.

Wang, C., & Burris, M. (1994). Empowerment through Photonovella: Portraits of Participation. ***Health Education Quarterly,*** 21(2), 171 - 186.

Wang, C., & Burris, M. (1997). Photovoice: Concept, Methodology, and Use for Participatory Needs Assessment. ***Health Education and Behavior,*** 24(3), 369 - 387.

Wang, C., Feng, M. L., & Yuan, Y. L. (1996).Photovoice as a Tool for Participatory Evaluation: The Community's view of Process and Impact. Journal of Contemporary Health, 4, 47-49.

Wang, C., Wu, K. Y., Zhan, W. T., & Kathryn, C. (1998). Photovoice as A Participatory Health Promotion Strategy. ***Health Promotion International,*** 13(1), 75 - 85.

Witkin, B. R. (1984). ***Assessing Needs Education and Social Program.*** San Francisco: Jossey Bass Publisher.

Witkin, B. R. (1994). 'Needs Assessment Since 1981: The State of the Practice'. ***Evaluation Practice,*** 15(1), 17-27.

Witkin, B. R., & Altschuld, W. J. (1995). ***Planning and Conducting Needs Assessment:A Practical Guide.*** Thousand Oaks: SAGE Publication.